

КЛАСТЕРИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО І РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ТА ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У статті розглядаються актуальні питання формування кластерної моделі місцевого і регіонального розвитку. На засадах аналізу нормативно-правових актів, документів міжнародних організацій, кращих європейських та вітчизняних практик визначаються основні завдання і напрями формування та розвитку кластерів як інноваційного інструменту у забезпеченні сталого розвитку регіонів і громад, підвищення їх конкурентноспроможності.

В статье рассматриваются актуальные вопросы формирования кластерной модели местного и регионального развития. На основе анализа нормативно-правовых актов, документов международных организаций, лучших европейских и отечественных практик определяются основные задачи и направления формирования и развития кластеров как инновационного инструмента в обеспечении устойчивого развития регионов и громад, повышения их конкурентноспособности.

This article highlights main issues related to the elaboration of the clusters' model of local and regional development. On the basis of the analysis of the legal and other normative acts, documents of the international organisations, best European and national practices, the main tasks and directions on the creation and development of clusters as an innovative tool for ensuring sustainable development of regions and communities are pointed out.

Постановка проблеми. В контексті реалізації Програми економічних реформ, розпочатої у 2010 році, пріоритетного значення набувають питання реформування місцевого самоврядування та реалізації на нових інноваційних засадах державної регіональної політики. За підсумками засідання Ради регіонів при Президентові України, яке відбулось 02 лютого 2011 року, було ухвалено рішення щодо Реформи регіонального розвитку. Нова парадигма реформування системи управління регіональним розвитком та впровадження нової державної регіональної політики має передбачати реструктуризацію економіки регіонів, стимулювання точок зростання і вирівнювання в соціально-економічному розвитку регіонів.

Враховуючи вищевикладене, слід приділити дослідженню питань створення та стимулювання точок зростання (або кластерів). Впровадження кластерного підходу вважається в Європі одним із ефективних засобів забезпечення конкурентноспроможності національної економіки, одним з найбільш ефективних інструментів забезпечення сталого регіонального і місцевого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки науковому вивченню проблем формування і розвитку кластерів приділяється значна увага. Так, серед вітчизняних науковців, що досліджували різні аспекти

кластерів, слід виділити Бройде З.С., Внукову Н.М., Гусеву М.О., Демченко В.В., Жука О.П., Кравченка В.В., Князева В., Куйбиду В.С., Ляшенка В.І., Матвєєва Є.Є., Мікулу Н.А., Пухтинського М.О., Тимечко І.Р., Федоришина О.З., Цисінську О.Б., Цибульську Ю.О. та ін. Однак сьогодні в контексті розпочатої в Україні реформи місцевого самоврядування питання формування кластерної моделі місцевого і регіонального розвитку набувають особливого значення.

Мета статті. Метою статті є розгляд актуальних питань формування кластерної моделі місцевого і регіонального розвитку на основі вивчення кращих вітчизняних та зарубіжних практик, рекомендацій міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. Впровадження кластерного підходу вважається в Європі одним із ефективних засобів забезпечення конкурентоспроможності національної та регіональної економіки.

Одночасно розширення ЄС до кордонів України, активізація транскордонного співробітництва та реалізація Державної Стратегії регіонального розвитку України на період до 2015 року зумовили необхідність розробки і впровадження нових механізмів підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів, серед яких особлива увага приділяється кластерному підходу.

Окрім того, в умовах глобалізації спостерігається відхід від ієрархічних структур управління, які вже не можуть забезпечити високий рівень конкурентоспроможності будь-яких об'єктів. Останні досягнення цивілізаційного розвитку і економічної думки стверджують, що конкурентоспроможність і процес кластеризації нерозривно пов'язані і взаємно обумовлюються. Широкомасштабне використання кластерного підходу на всіх континентах і в різних умовах довело його ефективність.

Концепція кластерного розвитку, сформульована Майклом Портером, набула широкого розповсюдження у світі. Основна її ідея полягає у відповіді на питання: «Як кластери підвищують продуктивність та прискорюють темпи впровадження інновацій фірмами?» (1).

Кластерами можуть бути невеликі мережі малого та середнього бізнесу на мікро – території (менш ніж 50 підприємств). Існують також мега-кластери, що охоплюють велику частку економіки на національному та регіональному рівнях. Найбільш узагальнено кластери можна визначити як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, які:

- співпрацюють та конкурують;
- географічно зосереджені у одному чи у сусідніх регіонах (навіть якщо кластер охоплює кілька країн);
- спеціалізується у конкретній сфері діяльності, пов'язані спільними технологіями та навичками;
- традиційні, або інноваційні; більшість кластерів базуються на традиційних заходах;
- інституціоналізовані (є підрозділ з управління кластерами), або неінституціоналізовані (2).

Кластери неминуче асоціюються з мережами, що є формальними та неформальними організаціями, які спрощують обмін інформацією та технологіями, а також сприяють координації заходів та співробітництва між членами кластеру.

Утворення кластерів можна описати шістьма наступними етапами (3):

1. Народження кластеру може часто обумовлюватися історичними обставинами, такими як наявність сировини, спеціальні знання в науково-дослідних організаціях, або традиційне «ноу-хау», спеціальні, або сучасні вимоги певної групи (географічне концентрованих) клієнтів, або фірм, та місцезнаходження фірм або підприємств, що представляють важливі інновації в технологіях, які стимулюють зростання багатьох інших. На першому етапі кластерного розвитку часто створюються нові фірми, що веде до географічної концентрації компаній, які знаходяться на майже тій самій виробничій стадії.

2. Як тільки фірми агломеруються, вони починають отримувати більше вигоди, обумовленої зовнішніми факторами, та акумулюють її. Першим зовнішнім економічним фактором є створення групи спеціалізованих постачальників та фірм з обслуговування, які часто утворюються після вертикальної дезінтеграції компаній, та створення спеціалізованого ринку праці.

3. Формування нових організацій, що надають послуги декільком фірмам у зростаючому кластері, наприклад, науково-дослідні інститути, спеціалізовані навчальні заклади та бізнес-асоціації.

4. Розвиток зовнішніх економічних факторів та виникнення нових місцевих організацій збільшують важливість, престиж, та привабливість кластеру. Це може привести до того, що більше фірм та висококваліфікованих працівників приєднуються до кластеру, таким чином, збільшуючи його привабливість та створюючи «родюче місце» для створення нових компаній.

5. Створення неринкових некомерційних активів у вигляді взаємовідносин, що сприяють безкоштовному обміну інформацією та знаннями через, наприклад, неформальне співробітництво, та допомагають координувати господарську діяльність. Таким чином, зрілі регіональні кластери можуть мати сполучення спеціальних, диференційованих та локалізованих відносин між особами та організаціями, які координуються щоденною співпрацею або правилами, що найчастіше діють тільки за умови сусідства.

6. Кластер може бути успішним десятиріччями, або стати частиною нового кластеру, багато регіональних кластерів раніше чи пізніше входять у стадію занепаду. Занепад кластеру часто відбувається через те, що бізнес поведінка у технологічному, інституціональному, соціальному та/або культурному аспектах стає більш внутрішньо-орієнтованою.

Інші дослідники визначають лише чотири стадії розвитку кластерів: ембріональну, розвиток, зрілість, розпад (4).

Макроекономічні дані вказують на концентрацію фірм у відповідних секторах економіки (кількість, розміри фірм по секторах, кількість працівників тощо). Н.А. Мікула зазначає, що концепція кластерів передає три головні ідеї:

- показник загальної конкурентоспроможності кластеру є більшим за суму показників конкурентоспроможності кожної з його складових; конкурентна перевага зумовлена наявністю мережі;
- ці мережі об'єднують багато зацікавлених сторін, представників ділових кіл (покупці, постачальники, фінансові інституції, організації, що займаються матеріально – технічним забезпеченням тощо), а також не бізнесові організації, що відіграють ключову роль підтримки (дослідницькі інституції, організації, що надають професійну підготовку, інституції державного сектору);
- географічна близькість спрощує зовнішні зв'язки – особливо ті, що сприяють генерації та розповсюдженню знань і застосуванню нових технологій шляхом утворення «інноваційного» середовища (5).

Виходячи з цього, у процесі виявлення кластерів слід взяти до уваги наступні фактори: наявність та активність у регіоні інституції регіонального розвитку та інших недержавних організацій; динаміку розвитку малих підприємств і їх спеціалізацію; зовнішньоторговельну діяльність, зокрема, прикордонну торгівлю, наявність спеціалізованих наукових та освітніх установ, а також проаналізувати інші опосередковані чинники, що вказують на потенційні можливості формування кластеру чи їх ідентифікацію на різних етапах життєвого циклу.

В широкому розумінні за останні роки з'явилися чотири різні кластерні підходи, що використовуються у більшості країн світу, а саме:

- ❖ *Національні кластери* – це групи компаній та організацій, які спільно вирішують питання розвитку кластеру. Зазвичай вони займаються питаннями політики, інфраструктури та масштабування.
- ❖ *Регіональні кластери* – це класичні (відповідно до концепції Майкла Портера) кластери, засновані на припущенні, що промисловість буде процвітати у спеціалізованому середовищі ділового спілкування. Увага зосереджується на створенні сприятливого середовища для учасників кластеру та розширенні зв'язків між фірмами-учасниками, їхніми постачальниками, допоміжними і пов'язаними з ними організаціями. До заінтересованих сторін зазвичай входять підприємці, постачальники, освітні організації, організації та компанії професійної підтримки і т. ін.
- ❖ *Транскордонні кластери* – добровільні об'єднання незалежних компаній, асоційованих інституцій, інших суб'єктів транскордонного співробітництва які: географічно зосереджені у транскордонному регіоні (просторі); співпрацюють та конкурують; спеціалізуються у різних галузях, пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну для виготовлення спільного продукту чи

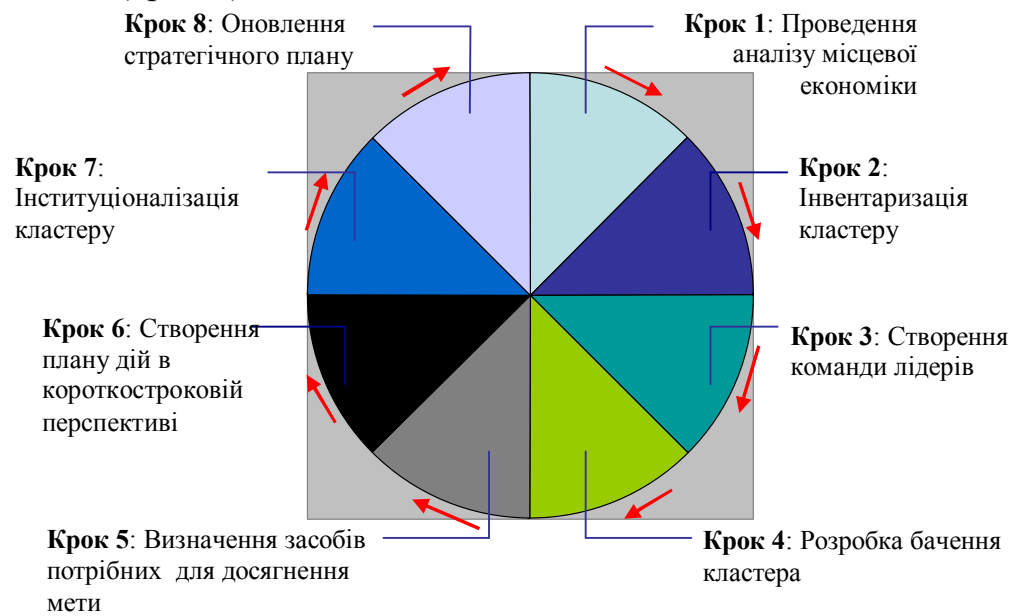
послуги, що в кінцевому підсумку дає можливість отримання синергетичних та мережевих ефектів, дифузії знань та навиків.

- ❖ *Комерційні кластери* – це консорціуми компаній, які вирішили співпрацювати в кількох галузях. Вони мають формальне членство з оплатою членських внесків, які йдуть на фінансування координуючого органу.

На основі типології їх основних ознак кластери також можна поділити на такі групи:

- За територіальною ознакою (за масштабами охоплення певної території):
  - локальні – громада та відповідна адміністративно-територіальні одиниці сусідніх країн (комуна тощо);
  - субрегіональні – адміністративний район, група адміністративних районів та відповідні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх країн (повіти тощо);
  - регіональні – АРК, область та відповідні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх країн (воєводство, провінція тощо);
  - міжрегіональні – групи областей та відповідних адміністративно-територіальних одиниць сусідніх країн.
- За переважною спрямованістю господарської діяльності:
  - інноваційні;
  - промислові;
  - агропромислові;
  - лікувально-оздоровчі;
  - туристичні;
  - екологічні;
  - реіндустріальні;
  - охорони та ефективного використання об'єктів культурної спадщини;
  - інфраструктури життєдіяльності людей (спільні системи з надання публічних послуг населенню, комунального господарства, транспорту, утилізації сміття, використання території, рекультивації земель, попередження негативних наслідків потенційних природних та техногенних загроз тощо);
  - поліфункціональні.
- За статусом:
  - міждержавного значення;
  - міжрегіонального значення;
  - міжмуніципального значення.
- За ступенем сформованості:
  - на стадії ініціювання формування кластеру;
  - на стадії розроблення та узгодження проекту;
  - на стадії запровадження та функціонування першої, другої та чергових стадій;
  - на стадії повної реалізації проекту.

Класичним для побудови місцевого кластеру є процес з таких восьми етапів (кроків):

Розробка і реалізація заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування регіональних кластерів (кластерних ініціатив), припускає також здійснення наступної класифікації етапів:

1. Цілі і етапи формування центру розвитку

Сьогодні у більшості країн Європи ефективно реалізують різноманітні стратегії щодо формування та розвитку кластерів. Так, на території Італії діють як національні, так і регіональні кластери. Нормативно-правовою базою, яка визначає порядок утворення та розвитку промислових районів (кластерів) є Постанова Уряду Італії від 28 грудня 2007 року «Про проекти, що спрямовані на розвиток промислових районів». Разом з тим, на регіональному рівні приймаються відповідні рішення та регіональні закони щодо визначення критеріїв, які є основою для утворення кластерів (8).

Утворення та діяльність регіональних кластерів є показовим на прикладі такої діяльності у регіоні Емілія Романья. Нормативно-правовою базою утворення кластерів на території зазначеного регіону є рішення Регіонального уряду №2007/1411, яке, в свою чергу, базується на регіональних законах №3/1999 «Реформа регіональної та місцевої системи» та №7/2002 «Розвиток регіональної системи промислового дослідження, інновацій та технологічної складової». При цьому, місцеве законодавство повною мірою відповідає положенням Рішення Європейської Комісії С(2007)3875 від 7.08.2007р., яка затверджує Оперативну Регіональну Програму «Конкурентоспроможність та регіональна зайнятість регіону Емілія Романья на період 2007-2013 років», у відповідності до Регламенту Європейської Комісії № 1080/2006. Зазначені нормативні документи є інструментами реалізації державної програми «Промисловість 2015», яка затверджена італійським урядом.

В Литві у 2002 році на державному рівні було здійснено офіційне дослідження питання кластеризації національної економіки та розроблено її відповідну концепцію. У згаданій концепції було визначено саме поняття “кластер”, його обов’язкова параметризація та державні пільги, які отримують підприємства, що входять до складу галузевих кластерів. Зокрема, було визначено, що до складу галузевого кластеру мають входити не менше ніж 5 підприємств, об’єднаних єдиним інтересом та можливостями у здійсненні певного роду діяльності. Крім того, до складу кластера має входити принаймні один науково-дослідний або науково-освітній заклад, який повинен займатися науковими дослідженнями в галузі діяльності кластеру та запровадженням інновацій у відповідну галузь.

На сьогодні на території Литви функціонує 12 кластерів, які за галузевим і територіальним принципом розподіляються наступним чином:

1. Туризм – три транскордонні кластери, до яких також входять підприємства Калінінградської області РФ та Польщі, - Клайпеда, Паланга, Куршська коса.
2. Охорона здоров’я, створення рекреаційних зон та зон відпочинку – два транскордонні кластери за участю Польщі – Друскінінкай та Бірштонас.
3. Меблі та вироби з деревини - два транскордонні кластери за участю Польщі та Німеччини – Алітус, Клайпеда.

4. Лазерні технології – один кластер із центром у м.Вільнюс і філіалами у Каунасі та Паневежюсі. До кластеру входять 4 виробничих підприємства, Литовський фізичний інститут та Литовський Державний Університет ім. Гядемінаса.

5. Інформаційно-комунікаційні технології – два кластери у Каунасі та Вільнюсі.

6. Харчова промисловість – один кластер у м.Каунас (разом з Польщею та Німеччиною).

7. Інженерні технології (Асоціація LIMPRA) - один кластер із центром у м.Вільнюс і філіалами у Каунасі та Паневежюсі.

Уряд Португалії, з метою підвищення конкурентоздатності національної економіки досить широко використовує принцип утворення кластерів – тобто просторових організацій, які являють собою географічну концентрацію підприємств та установ, що пов'язані між собою виробничими зв'язками. Інтерес до регіональних кластерів значною мірою пов'язаний з загальною тенденцією географічної концентрації різних компаній в межах однієї або кількох промислових галузей. Свого часу, дослідження М.Портера засвідчили низький рівень взаємодії між компаніями та підприємствами, які входили до кластерів. Тому зараз стратегія уряду Португалії полягає в посиленні позицій природних кластерів та створенні умов для підвищення їх конкурентоздатності (9).

Тема кластерів почалася опрацьовуватися в Російській Федерації різними державними органами та науковими закладами з 2005 року. Але сучасне розуміння кластерів розпочало проявлятися у 2008 році, коли Міністерство економічного розвитку РФ підготувало Методичні рекомендації щодо реалізації кластерної політики в суб'єктах РФ. Методичні рекомендації підготовлені з урахуванням Концепції довгострокового соціально-економічного розвитку Російської Федерації, затвердженої розпорядженням Уряду Російської Федерації від 17 листопада 2008 р. № 1662-р і містять основні положення, що стосуються реалізації кластерної політики в регіонах Росії.

Так, відповідно до Методичних рекомендацій, основною метою реалізації кластерної політики є забезпечення високих темпів економічного росту і диверсифікації економіки за рахунок підвищення конкурентоздатності підприємств, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих виробничих і сервісних послуг, науково-дослідних і освітніх організацій, що утворюють територіально-виробничі кластери. Передбачається, що реалізація кластерної політики сприятиме росту конкурентоздатності бізнесу за рахунок потенціалу ефективної взаємодії учасників кластера, пов'язаного з їх географічно близьким розташуванням, включаючи розширений доступ до інновацій, технологій, «ноу-хау», спеціалізованим послугам і висококваліфікованим кадрам, а також зниженням трансакційних витрат, що забезпечують формування передумов для здійснення спільних коопераційних проектів і продуктивної

конкуренції. Відповідно до Методичних рекомендацій характерними ознаками кластерів є:

- наявність сильних конкуруючих позицій на міжнародних та/або загальноросійському ринках та високий експортний потенціал учасників кластера (потенціал поставок за межі регіону);
- наявність на території базування конкурентних переваг для розвитку кластера: вигідне географічне розташування, доступ до сировини, наявність спеціалізованих кадрових ресурсів, наявність постачальників комплектуючих, наявність спеціалізованих учбових закладів та дослідницьких організацій, наявність необхідної інфраструктури та інші фактори;
- географічна концентрація та близькість розміщення підприємств та організацій кластера, що забезпечують можливість для активної взаємодії;
- широкий набір учасників, достатній для виникнення позитивних ефектів кластерної взаємодії;
- наявність ефективної взаємодії між учасниками кластера.

Кластерна політика в економіці Словацької Республіки почала реалізовуватись з 2007 року. На цей час існує єдиний програмний документ, яким безпосередньо передбачається підтримка економічної кластеризації, – "Інноваційна стратегія Словацької Республіки на період 2007 – 2013 рр."

У той же час до категорії економічних кластерів на території Словаччини можна віднести сформовані історично на базі геологічних особливостей та економічної доцільності металургійний кластер у Кошицькому краї (найбільший в країні металургійний комбінат, спеціалізовані науково-дослідні установи, навчальні заклади та інші відповідні об'єкти інфраструктури) і сільськогосподарський кластер у Нітрянському краї (система спеціалізованих сільськогосподарських підприємств, науково-дослідних установ, Аграрний університет, найбільша у Словаччині сільськогосподарська виставка). Суттєвих ознак економічного кластеру набуває протягом останніх років значна територія у Західній Словаччині, що обумовлено наявністю крупних автомобільних заводів "Пежо" (м. Трнава), "Фольксваген" (м. Братислава) та "Кіа" (м. Жиліна). Цей автомобілебудівний кластер має перспективу стати транскордонним завдяки розвитку інфраструктури заводів "Ауді" (м. Гьор) та "Сузукі" (м. Естергом) на сусідній території Угорщини. Однак слід зазначити, що процес утворення цього кластеру відбувається не в рамках відповідних урядових програм, а внаслідок реалізації загальної державної політики економічного розвитку та наявності сприятливих умов, створених спільною економічною політикою Євросоюзу.

У 2001 р урядом Швейцарії було прийнято рішення про затвердження програми з розвитку міжрегіональних агломерацій. На поточний момент розвиваються 45 кластерів 3 з яких є транскордонним (з Німеччиною та Францією).

За допомогою цієї програми Швейцарська Конфедерація сприяє сталому розвитку міст, включаючи підтримку наступних процесів: збереження і підвищення привабливості та якості життя в зміцненні мережі міст Швейцарії; сприяння створення спеціалізованих кластерів. Програма базується на наступних положеннях:

1. Детальне вивчення можливостей регіонів для координації їх з галузевою політикою Конфедерації.
2. Зміцнення співпраці між Конфедерацією, кантонами, містами та муніципалітетами.
3. Зміцнення співпраці між громадами в кластері на основі стимулів, встановлених Конфедерації.
4. Інтеграція швейцарських кластерів до мережі подібних європейських утворень.
5. Заохочення обміну досвідом між різними кластерами в країні та інформування політиків та держави для якнайкращого використання їх можливостей

Особливістю шведського підходу щодо діяльності кластерів є те, що він базується на галузевому принципі.

В Україні також почалися процеси формування кластерних ініціатив та розвитку кластерів. Кластерна модель управління регіональною економікою, суть якої полягає в кооперації та об'єднанні зусиль споріднених підприємств, фінансових, дослідницьких, навчальних, торгових структур та державних установ для спільного виробництва продукції, яка відповідає світовим стандартам, вперше на Україні була запроваджена в Хмельницькій області (6). У 1998 році Хмельницькою обласною громадською організацією Асоціацією “Поділля Перший” була розроблена Програма застосування концепції кластерів з метою відродження вітчизняного виробництва на Поділлі в швейній та харчовій галузях промисловості, виробництві будівельних матеріалів та будівництві, переробці сільськогосподарської продукції, туристичній галузі. Стратегія Програми передбачала зацікавленість підприємців вкладати кошти саме у місцеве виробництво, використання місцевих ресурсів, та вітчизняних передових технологій, залучаючи власні трудові ресурси та інтелектуальний потенціал.

У 2000-2001 роках були створені та офіційно зареєстровані Хмельницькі обласні громадські об'єднання “Будівельний кластер” та «Швейний кластер», Кам'янець-Подільська громадська організація «Туристичний кластер «Кам'янець». У 2002-2003 роках створені туристичний кластер «Кам'янецький дивокрай» у Кам'янець-Подільському районі та кластер сільського «зеленого» туризму в Шепетівському районі, у 2006 році - громадська організація “Екокласт “Зелені Товтри” у Кам'янець-Подільському районі.

У 2008 році на базі Харківського національного економічного університету (кафедра туризму), ВАТ Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва, Белгородського державного університету

(кафедра туризму), Белгородського обласний фонд підтримки малого підприємництва було утворено транскордонний туристичний кластер. Його діяльність поширюється на Золочівський (Україна) та Гайворонський райони (РФ). Основною метою є відродження маршрутів сільського туризму та історичних пам'яток культури.

Починаючи з 2004 року, Севастопольська торгівельно-промислова палата за активної підтримки управління економіки Севастопольської міської державної адміністрації спільно з громадськими організаціями та бізнес-структурами працюють над утворенням мега-кластеру «Севастополь».

У Львівській області опрацьовується питання утворення та діяльності транскордонного туристичного кластеру. Так, «Спільна стратегія розвитку українсько-польського транскордонного регіону (Волинська, Львівська, Закарпатська області та Люблінське і Підкарпатське воеводства) на період до 2015 року, розроблена протягом 2007-2008 рр. у рамках проекту «Новий рівень добросусідських відносин – розвиток польсько-української стратегії транскордонної співпраці» (програма INTERREG IIIA/TACIS CBC 2004-2006) передбачає одним із основних пріоритетів розвиток туристично-рекреаційної сфери.

Висновки. Як свідчить досвід багатьох європейських країн, кластери є ефективним інструментом для забезпечення сталого місцевого і регіонального розвитку. Концепція кластерного розвитку вперше була визначена Майклом Портером у 1980-ті роки.

Ця класична теорія набула подальшого поширення. Так урядовці на політики, відповідальні за розробку політики на усіх рівнях, почали формулювати підходи «згори донизу» для заохочення подальшого розвитку існуючих і утворення нових кластерів. Роль національних урядів в цьому полягає у створенні сприятливого середовища, під яким розуміються:

- політика (на національному, регіональному і місцевому рівнях), що сприяє підтримці розвитку кластерів;
- стратегії, що роблять можливою згадану підтримку;
- державні службовці (посадові особи місцевого самоврядування), які надають таку підтримку;
- наявність політичної волі для реалізації політики кластерного розвитку.

Кластери – це складні об'єкти, на розвиток яких можуть вплинути різноманітні види втручання. Завдання полягає в тому, щоб вибрати ефективні інструменти, які мають забезпечити утворення точок зростання (кластерів). На нашу думку дієвими заходами на регіональному та місцевому рівнях є наступні:

- проведення виробничо-технологічного моніторингу і оцінки стану промислових підприємств, промплощадок і промислових зон з позицій промислового субконтрактинга і кластерних систем;

- формування інформаційної інфраструктури розвитку кластерних систем та промислового субконтрактинга, включаючи створення бази даних виробничих можливостей підприємств-субконтракторів і технологічної платформи інформаційної системи моделі регіонального мережевого ринку, що постійно актуалізується;

- розроблення пакету нормативно-методичних документів з розвитку регіональних та транскордонних кластерів та регіонального промислового субконтрактингу;

- розроблення концепції ресурсного забезпечення малих і середніх виробничих підприємств, ланцюжків кооперованих поставань і інноваційних процесів в наукоємкому промисловому бізнесі;

- реалізації практики сучасного промислового бенчмаркінга - збір, аналіз і розповсюдження кращих виробничих і інноваційних практик.

Крім того, для забезпечення розвитку кластерних ініціатив необхідно здійснювати наступні заходи:

- здійснювати інформаційно-аналітичну підтримку реалізації кластерної політики;

- розробляти загальну стратегію напряму політики розвитку кластерів;

- ефективно використовувати існуючі інструменти і заходи економічної політики для реалізації кластерних ініціатив в регіоні;

- сприяти інтеграції принципів кластерної політики в діяльність окремих міністерств і відомств, відповідальних за економічний і соціальний розвиток регіонах;

- здійснювати конкурсну підтримку комплексних ініціатив по розвитку кластерів на регіональному рівні;

- сприяти розвитку міжнародної співпраці у сфері кластерної політики;

Ефективним кроком для України має стати розробка нової Національної Стратегії регіонального розвитку, а також регіональних стратегій регіонального розвитку, які мають включати елементи щодо формування та розвитку кластерів

Використані джерела інформації:

1. Портер М.Э. Конкуренция: Пер. с англ. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2000. – 495 с.
2. Шрьодер Ж. Кластерний підхід у стратегії регіонального розвитку// Зб. матер. міжн. конф. "Місцевий та регіональний розвиток в Україні: виклики та можливості". - Київ, травень 2005. С.30-4Посібник з кластерного розвитку. В рамках проекту ЄС "Послуги підтримки МСП в пріоритетних регіонах". EuropeAid /121495/C/SV/UA. GFA Consulting Group, Державний комітет України з регуляторної політики та підприємництва (ДКРП). Київ 2006 р. – 38 с.2
3. Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. та інші «Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів». Київ, «Крамар», 2009, 242 с.
4. Марковський С., Мікула Н., Ткачук А., Толкованов В. «Конкурентноспроможність територій. Науково-практичний посібник». Київ, ІКЦ «Легальний статус», 2011, 251 с.

5. Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В. «Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи». Київ, 2009, 176 с.
6. Куйбіда В.С., Іщенко О.М., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. та інші «Нова державна регіональна політика». Київ, «Крамар», 2009, 232 с.
7. Толкованов В., Герцог Р., Гук А., Купрій В., Рахмікулов Е. «Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід». – Київ, видавництво «Крамар», 2011, 261 с.
8. Cluster policy in Europe/ A brief summary of cluster policies in 31 European countries. - Europe Innovation Cluster Mapping Project. - Oxford Research AS, January 2008. - 34P.
9. Porter M. "Clusters and the New Economics of Competition", Harvard Business Review, November – December, 1998, pp. 77 – 89

Рецензент: Канавець М.В., к.держ.упр.

УДК 351.88 (045)

Жарая С. Б.

д. держ.упр., доцент,
професор кафедри методології та
управління освітою воіпопп

КОНЦЕПЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ ПОСЛУГ

У даній статті охарактеризовано концепцію адміністративних послуг, приділено увагу уточненню термінології науки державного управління у сфері надання послуг та узагальнено зарубіжний досвід удосконалення моделей управління якістю надання послуг.

В данной статье охарактеризована концепция административных услуг, уточнена терминология науки государственного управления в сфере оказания услуг и обобщен зарубежный опыт усовершенствования моделей управления качеством оказания услуг.

This paper describes the concept of administrative services, paid attention to clarification of terminology science of public administration in the provision of international experience and generalized improvement of models of quality management services.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У науковій літературі вже висвітлювалась думка, що головним напрямом переорієнтації дозвільно-розпорядчих функцій органів державної влади в управлінські послуги має бути зміна змісту функцій органів виконавчої влади (насамперед їх низових рівнів) щодо регулювання підприємництва від переважно дозвільних до переважно інформаційних, консультаційних, роз'яснювальних, аналітичних та облікових функцій. Саме такі функції становлять зміст управлінських послуг, що і є однією із сторін істинного призначення державного управління у правовому суспільстві –